

Samfundsdrømmerier og politisk-social Satire.

Af **George V. Manicus.**

II.

Politisk-social Satire.

Det kan ikke forundre Nogen, at vor Tids socialistiske Utopier, dens højt spændte Verdensforventninger, dens halvt optimistiske og hyperoptimistiske Samfundsdrømmerier, dens vilde, nærsynede Forslag og hele den sociale Agitation og Gjæring, have affødt en tiltagende Reaktion. Efter at Medaillens Averse længe er stillet til Skue, fremtræder Reversen i skarpe Omrids; de sværmeriske Idealer fremkalde den skaanselsløse Satire, Fantasiens Udskejelser Fremstillingen af den nøgne Virkelighed, Samfundets hede Pulsslæg kjølende Styrtebade, de optimistiske Verdensforventninger pessimistiske Spaadomme. Det er en ikke ringe Fond af Flid, Lærdom, filosofisk Tænksomhed og praktisk Livserfaring, der paa dette Omraade er traadt i Reaktionens Tjeneste og den Literatur, som her, tangerende og gribende ind i det statsvidenskabelige Gebet, er opstaaet i den sidste Tid, har allerede naaet et ikke ubetydeligt Omfang, skjønt den i saa Henseende endnu langtfra kan maale sig med den, der bærer den modsatte Strøm.

Paa intet Omraade have maaske Theori og Praxis staaet i en mere skjærende Kontrast end netop paa dette. Amersin's mest glimrende Fremtidsbilleder overgaa neppe dem, Cabet opruller i sin Rejse til Icarien om hans kommunistiske Samfund med dets, efter græsk Skjønhedsmønster opbyggede Stæder, dets pragtfulde offentlige Forsamlingslokaler, lykkelige Indvaanere og sociale Lighedstilstande. Ligeoverfor disse Skildringer afgive de nyeste Oplysninger, der haves om det sidste endnu eksisterende kommunistiske Samfund, hvis Tilværelse skyldes ham, en karakteristisk Illustration. Meddelelserne herom kunne ikke sigtes for tendentiøs Forvanskning, da selv fra socialistisk Side de virkelige Forhold indrømmes, skjønt deres Tilstedeværelse gives en undskyldende Forklaring. Det er i Landsbyen Corning i Staten Iowa at de sidste 65 Ikariere, fordelt i 11 Familier, føre deres idylliske Liv. Det Cabetske pragtfulde, offentlige Forsamlingslokale er svundet ind til en Hal i et stort Blokhuse; Ikariernes fælles Maaltider indskrænke sig til Urskovpionerernes primitive Føde, der anrettes paa et langt Træbord uden Borddug. Selv Whisky skorter det paa og den eneste Luxus, de med Ihærdighed vide at forskaffe sig, er Tobak. Samfundets Præsident er Statsoverhoved, Arbejdsfordeler, Dommer og Skolelærer i en og samme Person. Kun i et Punkt er det Cabetske Ideal naaet, nemlig med Hensyn til det Maal af Kundskaber, der gives Ungdommen. Ja det er endnu oversteget. Cabet vilde nedtrykke det Maal af Dannelse, som tildeltes, til et Minimum, for at muliggjøre Ligheden paa dette Omraade. I Corning læres der saa godt som Intet og Ungdommen nærmer sig alt mere det Kulturtrin, der indtages af Sioux-Indianerne, som for en Del Aar tilbage færdedes i denne Egn, indtil Backwood-

mændenes Rifler og Unionens Tropper trængte dem længere Vest paa. Selv med Ligheden er det ikke videre bevendt, siden Ikarierne have begyndt med at beskæftige Daglejere til Skovhugst og Pløjning.

Den Parodi, Virkeligheden her har tilvejebragt, er slaaende, men har i mange Retninger i den senere Tid faaet Sidestykker. Man har gennemgransket Nutid og Fortid for at belyse, parodere og travestere de ideale Samfundstilstande, der attraas og de Samfundsbygninger, der ere blevne oprejste paa Betragtningerne over og Fordringerne om Fællesejendom og Kollektivejendom, Arbejdets Deling og forandrede Ordning, Kvindens Frigjørelse, Lighed og Broderskab etc. Ligeoverfor det Lykkens Perspektiv, der er blevet aabnet det vestlige Evropas «arveløst» gjorte Folkefærd ved Indførelsen af de russiske Kommuners Fællesejendomsret til Jorderne, har man opstillet Skildringer af det russiske Bondeliv og af de lidet misundelsesværdige Forhold, under hvilke paa andre Steder de Klasser af Samfundet leve, hvilke den Dag idag, saaledes som Ryoterne i Ostindien, de malajiske Bønder paa Java etc., ere lyksaliggjorte med et større eller mindre Maal af agrarisk Kommunisme. Ligeoverfor de vilde Fordringer, der af tyske Kvinder ere blevne opstillede i Retning af fuld Frihed, fri Kjærlighed, atheistisk Samfundsdannelse og Kollektivejendom, Fordringer, der særlig ifjor ved et stort Møde af Kvinder i Berlin bleve formulerede, har man fremdraget Aristophanes's mesterlige Satire, nedlagt i «Kvindernes Folkeforsamling», i hvilken den græske Digter lader Agitationen for Ophævelsen af Husstanden, Indførelsen af Fællesejendom, den ubundne Kjærlighed samt for Afskaffelsen af alle Love, Domhusenes Forvandling til Selskabssale etc. blive frem-

baaren af Praxagora, medens han, efter at de nye Skikke og Ideer have vundet Sejr, giver i Lystspillet Slutning en Skildring af den Tøjlesløshed, de vilde Orgier, voldsomme Lidenskabers Udbrud, der afløse de gode Sæders Forfald og de af Love og sociale Vedtægter omgjærdede sociale Forholds Tilintetgjørelse.

Særlig har man derhos ladet sig det være magtpaaliggende at eftervise det Ubertigede i at fremstille de Udsigter til en Menneskeheds Guldalder, der af vor Tids Idealister, Socialdemokrater og Nihilister aabnes for Masserne, som noget hidtil Ukjendt, som et nyt Evangelium. Bestræbelserne i saa Henseende have ført til Granskninger, der blandt Andet have givet til Resultat, at selv Platos Idealstat ikke alene har haft Forgængere i den antike Verden, men at lignende Samfundsdrømmerier kunne eftervises hos Østens Folk. Sanskritlitteraturen, det uudtømmelige Skatkammer for de ariske Folkeslags Tankeverden, har i saa Henseende mindre at opvise, skjønt man i Ostindien med dets Kastevæsen og de tunge Baand, samme lægger paa det enkelte Individ, kunde have ventet Sligt. Den Omstændighed, at de begunstigede Klasser i sig indbefattede de literairt dannede, maa anses som den væsentlige Aarsag hertil. Helt anderledes stille Forholdene sig hos de halvt og helt mongolske Folkeslag. Det er især Granskningerne i den umaadelig store kinesiske Literatur, der have bragt for Dagen Tilstedeværelsen af Samfundsdrømmerier, Udkast til Idealstater og en Tankegang, der i mange Retninger paa en forbavsende Maade ligner den, den moderne evropæiske Socialisme og de ideale Statsbygninger ere byggede op paa. Men det er ikke alene i Tankeverdenen men ogsaa i det praktiske Liv, at Følgerne af Paavirkninger og Agitationer ere komne

til Syne i det himmelske Rige, der altid har været et Hjem for politiske og sociale Formaal efterstræbende Frimurerordener og andre hemmelige Selskaber. Nogle af disse have endog udstrakt deres Virksomhed i Tidsrum, der ere fabelagtige. Saaledes har «Tian-ti-hui Broderskabet», hvis Program gaar ud paa at udjævne al Klasseforskjel og al Formueulighed, allerede existeret i over to tusinde Aar og det understøtter endnu den Dag idag hver Revolution, ligesom det gjorde paa Alexander den Stores Tider. Det har endnu det samme symbolske Segl, det benyttede i de romerske Kejseres Tid, nemlig et femkantet Signet, der betegner de fem Elementer og Hovedlyksaligheder: Jorden (Visdom), Træet (Retfærdighed), Vandet (den kommende Verden og de kommende Slægter), Metallet (Æren) og Ilden (Rigdom). Det har forstaaet i lange Tidsrum, medens den ene Generation afløste den anden, at fortrøste de Forventningsfulde til kommende Tider og til at vedligeholde en Agitation, der ved sine Midler og Formaal har en ikke ringe Lighed med den nihilistiske.

De Oplysninger og Sammenstillinger, der ere tilvejebragte og de groteske Vrægebilleder, som ere fremførte i ovennævnte Henseender paa Virkelighedens Omraade, ere særlig i den sidste Tid blevne supplerede af Spejlbilleder brydende frem fra Digtningens Omraade. Romanen og Dramaet have alt længe med Satirens Svøbe ramt Extravagancerne paa det rent politiske Omraade og Motivet: «liberal udenfor og despotisk i Hjemmet» er, som bekjendt, bleven varieret paa mangfoldige Maader. Det moderne franske Skuespil begynder nu ogsaa, gennem enkelte af dets mere fremragende Forfattere, at satirisere over Udvæxter, Modsigelser og Udskejelser paa det sociale

Omraade. En næsten svunden Tids Trofasthed, Tarvelighed og Soliditet stilles ligeoverfor Nutidens Uærlighed, Nydelsessyge og Svindel (saaledes som i Victorien Sardous: «Det gamle og det nye Hus»), den socialdemokratiske Agitation og Folkeforførerens Frascologi hudflettes (som i «Rabagas»), umoralske Forhold, som Nutiden har udviklet, og sociale Unaturligheder revses (som i en af de mest ansete yngre franske Digtere, André Theuriet's, Arbejder: «Abbé Daniel», «Une Ondine» og «Le mariage de Gérard») og Forholdet mellem Arbejder og Arbejdsgiver, Kapital og Arbejde stilles i et Lys, vidt forskjelligt fra det, en nærliggende Perodes falske Sentimentalitet og Tendensen til at fordele Lys og Skygge uretfærdig, spredte herover. Men, forsaavidt der i den moderne sociale Roman og i Nutidens Drama, kan signaliseres en Svingning i saa Henseende, omfatte Skildringerne og Satiren kun enkelte Sider og enkelte Udskejelser paa det sociale Omraade. Det er kun de to i det Foregaaende omtalte Værker af Vischer og Renan: «Auch Einer» og «Caliban», der helt ere gennemstrømmede af Satire, omfattende saa godt som alle Menneskehedens store Forhold paa Politikens, Religionens, Samfundsordningens og Tænkningens Omraade. Ved disse Arbejder har atter ved det tyske den sociale, ved det franske den politiske Satire Overvægten.

F. T. Vischer, som er født i Aaret 1803, har erhvervet sig et stort Navn som Æsthetiker. Hans Afhandlinger over det Ophøjede og Komiske, over Goethes Faust, over Forholdet mellem «Indhold og Form i Kunsten» samt hans Æsthetik, gjælde som Værker af første Rang. Den Virksomhed, han derhos har udviklet som Universitetslærer, dels som Professor i Æsthetik i Tübingen, dels

som Professor i tysk Literatur og Æsthetik i Zürich, have skaffet ham Navn som Tysklands første Æsthetiker. Som Politiker har han stedse hørt til Venstre baade i Frankfurter Nationalforsamlingen og ved senere Lejligheder. Hans sidste omfangsrige Arbejde: «Auch Einer», Stuttgart und Leipzig 1879, er en anachronistisk Satire, bygget paa og hængende sammen med en Verdensanskuelse, der vel staar i nøje Sammenhæng med de moderne filosofiske Systemer og de Darwinske Theorier, men tillige har en Række Ejendommeligheder, der bidrage til at give det paa et halvt pessimistisk Standpunkt staaende Værk, en særegen Kolorit og Tiltrækningskraft. Medens der kastes et eget, satirisk Lys over Nutidens Samfundsbrydninger i Novellen: «En Landsbyhistorie fra Pælebygningstiden», findes hin Verdensanskuelse spredt i Aforismer, der i Dagbogsform knytte sig til en Rejse gennem Norge og Italien.

F. Vischer indfører i sit Værk en mystisk Person, et Rejsebekjendtskab, der ikke vil navngive sig og som, idet han principmæssig skjuler sin Stand og Herkomst, kun vil staa som Menneske ligeoverfor Menneske. En tildels fælles Rejseplan foranlediger en længere Tids Samværen og gjentagne Møder, der give Lejlighed til at faa Indblik i hinandens Tænkemaade og Verdensanskuelse. Der opstaar en Slags Hjertelighed og Fortrolighed, der nærmer sig Venskab og da Rejsebekjendtskabet tilsidst forsvinder, sendes efter længere Tids Forløb som et Slags Farvel en Dagbog og en Novelle, der tilsammen udgjøre det væsentlige Indhold af Værket: «Auch Einer». Efter den i samme udviklede Verdensanskuelse, er Forfatteren i Hovedsagen Darwinist og Pessimist. Han dvæler ofte, ligesom Schopenhauer, ved det Diabolske i Naturen og

følger med Häckel, Darwinismens mest avancerede Discipel, det organiske Livs Udvikling gennem uendelige Tidsrum lige ned til Urslimen. Men herfra føres Udviklingen hen til langt fjernere Tider og til Kredsløb, af hvilke den hele nuværende Tilværelse kun er et enkelt. Fra Fremtoningerne paa Virkelighedens og Tankens Omraade, sluttes tilbage paa det enkelte Kredsløbs skabende, vedligeholdende og ødelæggende Magt. Fra det Skabtes Væsen sluttes til Skaberens Væsen. Granskningen af Naturen, Mennesket, Samfundsforholdene, lede da til den Anskuelse, at den nuværende Natur er Produktet af et Urvæsen af kvindeligt Kjønn, der, begavet med umaadelig Magt, ikke er sig sin Herkomst klart bevidst. Som hos vor Jordklodes Kvinde forener dette Væsen i sig store Modsætninger. Denne højst geniale, yndefulde og kjærlige, men tillige højst letsindige, grusomme og dæmoniske kvindelige Prototyp, allierede sig med en Legion af onde Aander, avlede i Urslimen. Begges Indflydelse og Væsen afspejle sig paa Jorden. Alt hvad Naturen frembringer, er kvindagtig. Saa let som Kvinden undfanger, saa let skaber den. Lige saa let som en begavet Kvinde uden al Eftertanke udvexler aandrige Tanker og Planer, saa let fremkommer af dens Haand et Væld af uendelige Former. Saa smagfuld og forføngelig som Kvinden pynter sig, saa pynter den sine Skabninger. Den er Urkoketten. Den føder, plejer, læger, bærer Omsorg for, men er saa atter fuldstændig tankeløs, glemsom, ja endog dum ligesom ofte den aandrigste Kvinde. Hun — Urkoketten — glemmer, at hun har frembragt et Foraar fuldt af Knopper og Blomster, men vejrer Alt bort ved en Nattefrost; hun ødelægger sine egne Produkter, lægger i Hundyret den inderligste Kjærlighed til dets Afkom og

driver Hankatten, Hanbjørnen til at æde Ungerne. Hun er lunefuld og udstrør ved Siden af sine højeste Kunstskabninger, det styggeste Utøj i alle Former. Hun er ubarmhjertig, stikker sin Braad dybt ind i et forpint Menneskes Hjerter og vilde, om man kunde faa hende til at tale, svare, naar den Ramte vaander sig i Smerte: «Jeg tænkte ikke Noget derved». Legioner af onde Aander forenede sig med hende og de frembragte i Fællesskab alle Afskyeligheders Tumbleplads, vor hele Verden fuld af raffineret Grusomhed. Det er for mildt et Udtryk at kalde denne Verden et almindeligt Vexelmordsystem. Dyrene myrde ikke alene deres Bytte, men pine det med ren Vellyst, time- ja dagevis. Ravnens Yndlingsføde er de unge Harekillingers Øjne. Et vist Slags Hajer, der altid svømme parvis, angribe fra neden af den værgeløse Hvalfisk, bide sig fast i Hunhvalens Bryst og afæde dens bløde Kjøddede, saa at Offeret springer højt op af Søen i usigelig Smerte, inden det dør. Det er kun en genial Kvinde, der kan have frembragt og voldt alt Dette, der kan have skabt dette kunst-, pragt- og djævlefulde System, hvad der forresten ogsaa fremgaar deraf, at Naturen ingen- sinde tager imod Fornuft, og at man, ligeoverfor den, ingen- sinde udretter Noget med Grunde. Mennesket skabte den som den grusomste af alle Dyr, men han selv skabte, hvad hun ikke havde beregnet, en Lysets Aand: Retten, Staten, Videnskaben, den kyske Kjærlighed og Kunsten. De onde Aander formaa Intet over denne Aand, men tvinges selv til at tjene den. Som hele den nuværende af os kjendte Verden med samt dens Skaber kun figurere i et Kredsløb, saa er det samme Tilfælde med det menneskelige Samfund. Der er altid Ragnarok, men der er ogsaa stedse Dæmring i Samfundslivet og Cykler i Menne-

skets Liv. Kulturen stiger og falder, men der er Meget, der peger hen paa, at Bevægelsen ligesaa godt kan gaa nedefter som opefter. Det er ingenlunde en given Ting, at Menneskekulturen, selv om den har gennemløbet nok saa mange Kredsløb, og at det Skabte, selv om det har udviklet sig og, støttet paa det Stærkes og Skjønnes Sejr over det Svage og Uskjønne, har naat store Højdepunkter, vil komme paa nogensomhelst Maade den organiske Fremtidsskabning eller andre menneskelignende Væsener paa andre Kloder tilgode, naar vor Jord gaar under. Vi, der leve fortiden, svæve kun som i et Drømmebillede. Bagved os ligge nedstyrtede, foran os vordende Verdener. Kun det Menneske, der formaar at hæve sig op til Alt, hvad der er værdifuldt i denne Verden, er i hvert Minut, dette sker, skjønt eksisterende i Tiden, evigt. Det Menneske derimod, der ingensinde naar til Selvbevidsthed, eller det, der lever et øde, halvt bevidst Liv, naaer, hvor meget han end spreder sine Paafuglesjedere, kun en Døgnflues Tilværelse.

Dette Kredsløb, i de enkelte Væseners og i hele Skabningens Existens, har sit nøje tilsvarende Spejlbillede i Samfundslivet, i Individernes Længsel, i deres Handlinger. Mennesket er ikke født til at være frit. Uret, uretfærdigt Tryk, fremkalder Skriget efter Frihed, og Frihed bliver til Vilkaarlighed. Den bliver slaaet ned af den raa Magt og saa begynder Alt forfra, idet Magten restituerer Uretten. Hele vor Tids sociale Brydning har haft sit Forbillede og vil faa sine, den lignende Efterfølgere. Formen, Enkelthederne skifte, det Væsenlige, de store Træk ville hænge ved.

Til denne Verdensanskuelse knytter sig i mangfoldige Retninger Indholdet af Novellen: «En Landsbyhistorie fra

Pælebygningstiden», i hvilken der i anachronistisk socialsatirisk Form gives et Billede af det sociale, industrielle, videnskabelige og religiøse Liv i en Pælebygningslandsby, medens der eftervises, under Anvendelsen af en høj Grad af historisk, arkæologisk og kulturhistorisk Viden, hvorledes under nær beslægtede Former de samme Samfundsbrydninger, de samme Stridsspørgsmaal, de samme Fordomme, de samme Grader af Selvbevidsthed, de samme Fremtidsforhaabninger, de samme Sammenstød mellem gamle og nye Ideer og Idealier, gammel og moderne Kultur, mellem Tro og Viden, der nu gjøre sig gjældende og udfægtes hos det moderne Samfund, allerede have fundet Sted i længst svundne Tider. En erotisk Ramme omslutter det Hele, bygget paa et lignende Motiv, som er lagt til Grund for de fleste Auerbach'ske Landsbyhistorier, nemlig den paa et højt Kulturtrin staaende Mands Tilbøjelighed for primitive, naturlige Kvindeskikkelser og den unge, lidet kultiverede Kvindes Tilbøjelighed for det Hemmelighedsfulde, Fremmedagtige, Aandfulde og Høje hos en ædel mandlig Skikkelse, Tilbøjeligheder, der enten blive uheldbringende for begge eller atter, som i Vischers Novelle, gaa over til mere jevnbyrdige, tilvante og virkelig sympathetiske Former og Forhold.

Gangen i Landsbyhistorien fra Pælebygningstiden, er i det Væsenlige Følgende: I Robanus Søen ligger en Landsby eller rettere sagt Vandby, opført som alle Byer i Schweiz for Aartusinder tilbage, paa Pæle. En af dens rigeste Mænd er Ogdal, hvis Hustru er død, og hos hvem hans gamle Moder og fire Børn leve. Den gamle Kvinde er mørk i Sindet, fanatisk religiøs og ivrig Tilhænger af den Druide, der vogter den hellige Lund, hvor der ofres til Taliensin og Selinur. Af Børnene er den ældste Datter,

Sigune, bekendt for at være en af Egnens raskeste og skønneste Piger. Hendes erklærede Bejler er Alpin, en af Menighedens dygtigste Fiskere og Jægere, vild, stærk og trofast. Sigunes Broder, en halvvoxen Knøs, er en tænksom, drømmende Personlighed, i hvis gjærende Sind mangfoldige Tanker tumle om, uden at være komne til Klarhed. Paa den Tid Fortællingen begynder, ere Vandbyens ydre Forhold blomstrende. Der har været Fred med Nabomenighederne og de mere fjerntboende Stammer i henved tyve Aar og i al denne Tid har der ikke fundet en eneste Menneskeofring Sted i den hellige, indhegnede Lund, hvor Taliensins' Aand antages at dvæle med Forkjærlighed. Industrien har i denne Tid blomstret og den store Vaaben- og Værktøjsfabrik ved den nærliggende Podamursø ligesom Fangeredskabsfabriken i den store Vandmenighed Turik ere blevne berømte for de Forbedringer, der med Hensyn til de af dem leverede Varer, ere foretagne ved Hjælp af Arbejdets større Deling. Samtidig har Massetilvirkningen i Turik foranlediget at Varerne have kunnet tilbyttes for Skind, Korn, Frugter, slebne Sten etc. langt billigere end tidligere. Vel var Sigune, der havde stor Færdighed i Vævning og Fletning, bleven mismodig over, at hendes Arbejder ikke mere kunde fremstilles ligesaa fuldkomne og billige som for en Del Aar iforvejen, da Fangeredskabsfabriken endnu ikke existerede, men hendes Broder, Fader og Bejler vare vel tilfredse med for billigere Kjøb end tidligere at faa Redskaber, der ovenikjøbet vare af en mere hensigtsmæssig Konstruktion end i forrige Tider. Den rige Pælebonde Ogdal var især henrykt over Fremskridtene i saa Henseende, og vilde overtale Sønnen til at tage Arbejde i Vaabenfabriken; men denne satte sig derimod og de

hyppige Samtaler, de havde om denne Sag, førte ikke til noget Resultat. Sønnen følte sig ikke tiltrukken af Arbejdet i Turik, hvor den ene Arbejder udelukkende forfærdigede Mejsler, den anden Tænderne i Savene, den tredje Pilespidser, den fjerde Skafter til Spydene. Det ensformige Arbejde, den alt overdøvende Støj, forstyrrede ham i hans Tankegang og i hans Yndlingsdrømmeri, der omfattede de skønneste Billeder og de dybeste Hemmeligheder. Han tænkte over Altings Ophav og Alt forekom ham som en stormægtig Hemmelighed, Græs og Løv, Mennesker og Stjerner. Fader og Søn forstode hinanden ikke; deres Tankegang havde ikke naaet tilstrækkelig Klarhed og de to Pælebønderhjerner kunde ikke rigtig faa fat paa den Forestillingsrække, der, 6000 Aar senere, i logisk Linje førte til Perspektivet: Arbejderspørgsmaal, Penge, Banker, Spekulationer, Svindel. I Stedet for at hamre og banke den hele Dag med 20 andre Arbejdere mod et ringe Vederlag, ønskede Sønnen at studere i Turik, hvor der fandtes en Druideorden med et stort Seminarium, i hvilket der undervistes i Moral og Religion, samt en Skjaldeskole, der havde et mere verdsligt Præg og efterhaanden, ved at optage og propagere nye Ideer, var kommet i et mindre venligt Forhold til hint, Fortidens theologiske Fakultet.

Medens Spirerne til hine Modsætninger i lang Tid havde haft en ringe Udvikling, skete der Noget, der fik dem til at skyde hurtigt frem og til at bringe Brydninger tilveje, som snart omfattede de fleste af Livets og Samfundets Omraader. Man fandt ved tilfældige Gravninger, foretagne til en Tid, hvor Robanus Søens Vandspejl stod lavt, paa Søbunden Redskaber og Vaaben af en ukjendt Form samt Levninger af Dyr, der ikke hørte til de Arter,

der færdedes i Landet, saavidt dette var Indbyggerne i den omtalte Koloni bekjendt. Samtidig hændtes det, at der kom en Fremmed, som førte Navnet Arthur og var en mild, vennesæl Mand, til hine Egne. Han stiftede Bekjendtskab med Ogdal, følte sig tiltrukken af Sigune, forærede hende et Smykke, forfærdiget af et straalende, ukjendt Stof, mod hvilket det Halsbaands slebne Bjergkrystaller og brogede Sten blegnede, som hendes Bejler, Alpin, havde bragt sin Trolovede. De Fremstillinger Arthur i et livligt Sprog gav om fremmede Lande, han havde besøgt og om fremmede Stammer, der havde en ganske anden Tankeverden end den, der var den fremherskende ved Robanus Søen, fængslede særlig Ungdommen, medens Bronceredskaberne, der første Gang førtes til hin Egn af ham, dels vakte Beundring hos Fiskerne og Jægerne, dels levende Uvilje i Rurik, da deres store Fortrin vare altfor iøjnefaldende til at den derværende Fabriks Ejere ikke maatte føle sig truede i deres Erhverv, af hvilket de hidtil havde været saa stolt. Skjaldeskolens Lærere og Elever feterede den ædle Fremmede, Sigune blev mere og mere fremmed for Alpin og lyttede sværmerisk til hans Fremstillinger. Der begyndte at danne sig Partier og Druideordenens ledende Mænd holdt det for raadeligt at anvende al deres Indflydelse særlig paa Kvindeverdenen og de Gamle, for at standse en Udvikling, der stod i Modstrid med deres Interesser. Det kom til et heftigt Udbrud, væsenligt fremskyndt ved en navnkundig Skjald og Videnskabsmands, Feridan Kallar's, Ankomst, der vilde undersøge de fremmedagtige Redskaber og Knokler, man havde fundet ved Udgravningerne og som efter fortsatte Undersøgelser kom til Resultater, som han

ved en stor religiøs Fest, der var anordnet af Druiden i Robanus for at vække den halvt indslumrede religiøse Bevidsthed, meddelte den forsamlede Mængde. Førend denne Fest fandt Sted, vare Børnene i Menigheden blevne særlig underviste af Druiden og den Del af dem, der skulde træde ind i det offentlige Liv, havde lært udenad Svaret paa 49 Spørgsmaal, af hvilke det første lød: «Hvorfor bo vi paa Søerne» og det sidste: «Hvad bliver der af de Troende og Fromme efter deres Død.» Samtidig vilde Druiden overraske Menigheden med en ny Musik, om hvis Beskaffenhed han havde ladet hemmelighedsfulde Ytringer falde, der nærmest gik ud paa, at kun en Profet, der kunde nedsænke sin Aand i Afgrunden af endnu tilslørede Verdensordninger, havde været istand til af Dybderne at bringe dens skjulte Melodier og Harmonilove frem og at den, om Folket forstod at vurdere den, vilde blive «Fremtidens Pælefolkemusik». Festen fandt Sted under stor Deltagelse og Druiden, der foretog Ofringen i Taliensin's Lund, til hvis Allerhelligste Mængden ikke havde Adgang, spaaede af Offerdyrenes bævrede Indvolde, at der laa noget Uheldvarslende i Luften og at den store Aand maatte være fortørnet over den Mangel paa Tilbedelse og Tro, der i de senere Aar havde indsneget sig blandt Folket samt over Menighedens Overbærenhed med Fremmede, der trængte ind i Samfundet, forkyndende nye Læresætninger, der indeholdt ligefremme Gudsbespottelser. Det uroligt gjorte Folk blev end yderligere ophidset af Druidens fanatiske Tilhængere og Ogdals gamle Moder, der havde faaet lignende, Ulykke spaaende Varsler af gjærende Korn, formanede Alle til at vende om i Tide, thi sagde hun:

•Das Korn hat gegoren
 Im heiligen Leib.
 Da hat sie geboren
 Das Wunderweib
 Die Strahlenstirne, den Taliensin
 Der da schauet allen geheimen Sinn,
 Der da blicket hinaus in die Ewigkeit
 Der da ist und war in aller Zeit,
 Der Druidenvater und Geisterhaupt,
 Verflucht, wer nicht an Taliensin glaubt. •

Kun de Troende, endte hun, ville i al Evighed komme til at bo i Selinurs blaa Himmel eller til at danse og synge med Feerne, men de Vantro skulle pines, korsfæstes og dræbes ved at deres Mave slidses op med en Horndolk.

Den Ophidselse, der saaledes var tilvejebragt, vendte sig hos Mange særlig mod Arthur, der ikke var tilstede, og mod hvem der allerede i længere Tid var fremkommen forbitrede Ytringer af Druideordenens Tilhængere. Det ulmende Nag kom imidlertid først i Slutningen af Festen til Udbrud. Efter det store Festmaaltid og efter at der var afsungen en Sang til Ære for Taliensin, ved hvilken Lejlighed den nye Musik for første Gang tonede i Robanesernes Øre, fremtraadte den ovenomtalte Skjald og Filosof, Feridan Kallar, og holdt en Tale til den forsamlede Mængde om Oldsagsfundet. Efter hans Forklaring var det en Kjøkkenmødding, man var stødt paa, hvis Indhold tjente til et Bevis for, at Indbyggerne i det gamle, mythiske Tulin havde ført et saare fattigt Liv. «Men,» tilføjede han «blandt Andet», «naar I tro at staa paa Dannelsens Højdepunkt og smile over de Generationer, hvis Levninger og Redskaber I se her, saa bør I ikke glemme, at hin Generation ogsaa troede det og at der vil oprinde en Tid, hvor Menneskeslægten i Handling og

Tænkning vil være langt hurtigere end den nulevende og at der engang vil komme Slægter, som ville anstille Betragtninger over Pælebygninger, der til hin Tid ligesom de nu udgravede, ville være sunkne ned under Vandspejlet. Disse Mennesker ville maaske tænke anderledes og mere alvorligt end I og dog maaske atter staa langt tilbage for Beboere af andre Kloder, indtil maaske engang Alt udjævnes ved aandelig og materiel Vexelvirkning mellem disse og hine. (Stemmer: Han er gal!). Ja, det er min Mening, at der snart vil komme en Tid, hvor Folkene ikke ville bo længere paa Søerne og hvor der vil spottes over Eder, som tro at staa saa højt og dog ofre Mennesker endnu.» Længere kom Filosofen fra Lemansøen imidlertid ikke, idet Druiden afbrød ham med den Bemærkning, at han allerede altfor længe havde vist Taalmodighed ligeoverfor hans formastelige Tale, men at han ikke kunde taale den Bespottelse af Taliensin, der laa i Paastanden om, at fremtidige Generationer ikke mere vilde bo paa Søerne. At dette fandt Sted var en integrerende Del af Religionen, ligesom Menneskeofret ingensinde vilde blive afskaffet. Formasteligt og grueligt var det derhos i det Hele taget at ville tænke sig en Tid, hvor Hedningeskabet ikke existerede mere.

Neppe var imidlertid Feridan Kallar bleven bragt til Tavshed, førend Arthur fremstillede sig højt oppe paa en Klippe, der ansaas for ubestigelig og med Tordenrøst tiltvang sig Tavshed. Han tiltalte Folket, stillede sig paa Skjaldens Side og fremsatte sine og fjerne Folkeslags Mening om den store ubekjendte Gud, der ogsaa vilde styrte dets Guder ned og forny Menneskenes Sind og Liv, ligesom han havde fornyet dem, siden mørke, vilde Menneskeslægter havde huset i disse Egne.

«Gadhelerne,» sagde han bl. Andet, «der kom fra Solens Nedgang, tilbad Esus, den Forfærdelige, der gennemtrængte hele Verdenen, og hvis hellige Tegn Kredsen var, fordi den løber tilbage i sig selv og hverken har Begyndelse eller Ende. Andre Folk, der kom herhen fra det store Vand og som kaldte sig Kymrer, tilbade Hu Gadarn, den Vældige, hvis Vej er Lys, hvis Vogn er Sol-skinnet og som svæver over de store Vande. Da Gadhelerne hørte om ham, der havde lært Menneskene Agerdyrkning, Lov og Orden, paastode de, at han ligesom Esus og Taliensin kun var en Gudindes Søn. Men Taliensin, Esus og Hu Gadarn ville træde i Skygge for den store ubekjendte Gud, der er en Lysets Aand. Han er Loven, Orden, Klarheden, Retfærdigheden, Medlidenheden, Godheden, Kundskaben, Visdommen. Hvor det Vilde og Mørke skal underkues, der er han. Han kuer ogsaa Tiden; Morgen og Aften, Dag og Nat, Maaned og Aar ere lige for ham. Hos ham gives der intet Foregaaende, intet Efterfølgende. Han er det evigt Bevægende i al Bevægelse. Hvem der elsker ham, afryster det Mare-ridt, som den forfærdelige, gabende Tid kuer Menneskets Sind med og dykker op i hint Urlys, der er tidsløst, saaledes som ogsaa den ædle Skjald har fortalt Eder. Vi selv ere kun Bølger i det uendelige Tidens Hav, vi ere Intet, naar vi ikke hæve os op i Evighedens Straaler. Hvor svæve I? hvor svømme I? Maaske i Lysets straalende Verdenshav? I svæve ikke, nej, I klæbe fast i Sumpen mellem Siv og Rør. For hvad leve I? For Mad og Drikke og skønne Klæder, medens I kives om Geder, Faar og Huder. Slimede Sneglesjæle ere I, der burde væmmes over Eder selv!»

«En Landsbyhistorie fra Pælebygningstiden» fortsættes paa det ovenfor angivne Grundlag og faar, efter Forfatterens hele Verdensanskuelse og Formaalet med hans sociale Satire en logisk rigtig Afslutning. Arthur, den nye Kulturs og de nye Ideers Bærer, tages tilfange og frelses kun fra den ham tiltænkte Offerdød i Taliensins' Lund, ved hans Modstander Alpin's Højsind, dog kun for nogle Aar efter som Apostel og Missionær for den nye Gudelære at blive myrdet hos et andet Folk. Selve Tæppet

for hele Fremstillingen falder, ladende tilbage for Indbildningskraften og Tænkningen at konstruere sig Udfaldet af den Gjæring, i hvilken Pælebygningsfolket er kommet ved ydre Paavirkninger, og som har foranlediget en Partidannelse mellem Adelen og de mere bemidlede og intelligente Borgere, medens selve Folkets Masse, efter aldeles tilfældige Aarsager, eller efter Interessernes Gruppering, dels slaar sig paa den ene, dels paa den anden Side.

Medens F. T. Vischer i den af ham fremførte Verdensanskuelse og den dermed i Forbindelse staaende Satire over Samfundsbrydningerne, væsenligt dvæler ved Kredsløbet i Mikrokosmos og Makrokosmos og lader henstaa uafgjort om der eksisterer et vedvarende Sammenhæng mellem Verdens og Menneskets Udvikling, om hele det tænkende Samfund er en Legebald for Naturens Lune, Tankeløshed og diabolske Tendenser, om hele Menneskehedens og de enkelte Generationers Fremadstræben og Arbejde danner et Trin paa den Stige, der fører opad til Lyset, eller om de ved Tilfældet kunne kastes tilbage til de første Udviklingstrin, ja selv forsvinde sporløst uden at Aartusinders Kultur nogensinde kommer andre tænkende Væsener tilgode, fremkommer Ernest Renan i sin satirisk-filosofiske Fremstilling «Caliban» med en aldeles pessimistisk Anskuelse, der end ikke lader skimte den ringeste Grad af Dæmring af en, om end nok saa fjernt liggende Lysets og Fremskridtets Morgen.

Den berømte franske Forfatter, der, som bekjendt, er Medlem af Akademiet, har alt tidligere behandlet sociale Emner og mange af de Tanker, der fremsættes i hans nyeste filosofiske Drama, findes allerede i tvende Skrifter, der bleve udgivne af ham for længere Tid siden under

Titlerne: «La reforme intellectuelle et morale» og «Dialogues et fragments philosophiques». At han som Bærer af den moderne Rationalisme i Frankrig og under Indtrykket af Socialisternes og Kommunalisternes vilde Udskjelser i hans Fædreland, særlig vender sin Satire mod Ultramontanismen og de radikale politiske Partiers samt mod Socialdemokraternes Agitationer, er let forklarligt. Mindre let forstaaeligt derimod er det, at netop han stiller et saa mørkt Horoskop for Fremtidens Samfundsudvikling, som det, der kommer tilsyne i «Caliban».

Sit Arbejde betegner Renan selv som en Fortsættelse af «Stormen» og uden Kjendskab til dette Værk af Shakespeare er det mindre let forstaaeligt. Den store engelske Digter skrev «The Tempest» i en Periode, hvor Tilbøjeligheden til Skildringer fra Lidenskabens og Fantasiens Omraade var traadt i Baggrunden for en Tilbøjelighed til at fremstille fra et historisk og filosofisk Standpunkt Menneskeheds højere Anliggender. Den Veneration, med hvilken «Stormen» i lang Tid har været omfattet, skyldes dels det høje Syn, der i samme ofte bryder frem, dels den Omstændighed, at man i lang Tid, indtil nyere Undersøgelser havde godtgjort det Urigtige heri, ansaa dette Fantastestykke som Digterens sidste Arbejde. I «Stormen» grupperer Handlingen sig væsenlig om fire Hovedfigurer: Prospero, Hertug i Italien, en Filosof paa Tronen, der paa en Brudfærd til Tunis, af en voldsom Storm bliver dreven i Maaneder om paa Havet, indtil han med sin Datter og sit Følge strander paa en øde Ø i et varmt Klima; Caliban, Søn af en Hex, der engang har boet paa denne Ø, et Væsen, der er Repræsentant for den utæmmede Vildhed og den ukultiverede Menneskeheds onde Instinkter, Ødelæggelses-

syge og Utaknemmelighed; Ariel, en Luftens Aand, Idealismens og Fremskridtets Symbol, Calibans Modsætning, der er bleven Prospero underdanig sammen med andre Naturaander; og Gonzalo, Hertugens til Døden hengivne Ven, Personifikationen af det rene Sind og det standhaftige, trofaste Hjerte.

Tvungen til at forblive paa Øen i flere Aar, har dette lille Samfund efterhaanden ordnet sit Liv og Fordelingen af de Arbejder, der ere nødvendige for dets Ophold og til Iagttagelsen af de Hensyn, Alle fremdeles ere enige om at yde Fyrsten og Prinsessen. Førend der er tilvejebragt en regelmæssig Virksomhed, har det ikke skortet paa Diskussioner over de Principer samme burde hvile paa og det er under disse Forhandlinger, at Gonzalo fremkommer, under spydige Bemærkninger fra flere Lidelsesfæller, med sit Samfundsideal.

«Havde jeg Magt over et Samfund, var jeg dets Konge,» siger Gonzalo, «véd I hvad jeg gjorde?»

•Jeg vilde Alting i min Stat indrette
paa modsat Vis; slet ingen Handel skulde
tilstedes, ingen Øvrigheder findes
og ingen Lærdom kjendes, ingen Rigdom
og ingen Armod; Ingen være Tjener.
Kjøb, Arv, Hegn, Markskjel, Pløjeland og Vingaard
ej være til, Metaller ikke bruges,
ej Korn, ej Vin, ej Olje, intet Arbejd,
hver Mand gaa ledig, hver en Kvinde med,
men Alle dog uskyldige og rene;
slet ingen Herre.

Sebastian: Men han vilde jo selv være Kongen.

Antonio: Enden paa hans Stat blev, at han glemte rent Begyndelsen.

Gonzalo: Alt skulde der frembringes af Naturen
til fælles Brug foruden Sved og Møje.
Oprør og Højforræderi, Sværd og Spyd
Kniv og Kanon og alt slig Dødens Værktøj
forviste jeg derfra; Naturen skulde
frembringe selv al Overflod og Fylde
til Føde for mit uskyldsfulde Folk.

Sebastian: Ingen Giftermaal mellem hans Under-saatter?

Antonio : Slet ingen. Alle ledige, Skjøger og Skjelmer.
 Gonzalo : Saa uforlignelig jeg vilde herske,
 At selv Guldalderen stod langt tilbage.*)

En saadan Ordning tilvejebragtes imidlertid ingenlunde i Samfundet paa Øen. Shakespeare, der antages selv at have fremstillet sig i Prospero, har ingensinde ladet sig forlede af den almenmenneskelige Længsel efter en gylden Tidsalder, til at miskjende den store, vidunderlige Sammenføjning, der manifesterer sig i Kulturstaterne, i hvilke, tiltrods for de i samme optrædende Misbrug og Mangler, Menneskene først kunne udvikle sig til sande Mennesker, og i hans Digtning: «Stormen», ordnes Samfundet, saa vidt gjørligt, efter det foregaaendes Mønster. Der bliver anvist Enhver sit Arbejde efter Alder, Kjøen og Evner, og selv Caliban indlemmes som Led i Organismen. Det bliver overladt ham at slæbe tørre Kviste til Lejrpladsen, at indsamle Fugleæg og at tænde Ilden ved, efter de Vildes Maade, at gnide to Stykker Træ mod hinanden. Til Gjengjæld lærer man ham at tale, giver ham den første Undervisning og gjør et tænkende Væsen af den dyrlignende, umælende Kæmpe. Hans onde Instinkter vaagne imidlertid samtidig og det er kun ved at Ariel skræmmer ham ved pludselig Bulder og Musik i Luften eller ved at fremtrylle fantastiske Skikkelser, at han holdes til at udføre sin Del af Arbejdet; vel bøjer han sig i sin Overtro for de Nyankomne, som han anser for Mænd, der have sat sig i Besiddelse af hans Arv, Øen, men pønser samtidig paa at myrde Prospero og hans Ledsagere. Tilfældet synes at komme ham til Hjælp herved. En lignende lunefuld Storm, som den der har ført Hertugen til Øen, volder, at hans Efterfølger i Italien

*) Lembeckes Oversættelse.

og dennes Søn med Følge blive drevne hertil. De træffe først paa Caliban, der opfordrer dem til at overfalde Lejrpladsen og at gjøre Ende paa det Trolderi, der udøves af Hertugen og Ariel. Den Fristelse, de Sidstankomne komme i ved at opdage, at den legitime Fyrste endnu er ilive, forleder dem til at gaa ind paa Calibans Forslag, og de ere nærved at udføre deres onde Værk, da Prosperos' altid vaagne Tjener og Skytsaand, Ariel, forhindrer det ved sin overnaturlige Magt. Der tilvejebringes en Forsoning; Børnene af begge Fyrster fatte Kjærlighed til hinanden og troloves, og hele Samfundet, Caliban indbefattet, gaar ombord i Skibet, der fører dem tilbage til Italien, hvor Prospero overtager Herredømmet i Milano, medens Usurpatoren regerer i Neapel. Deres Børn holde Bryllup under store Festligheder og ere designerede til efter Forældrenes Død at overtage Herredømmet over det forenede, samlede Italien.

Hermed ender Shakespeares Fantasiestykke: «The Tempest», og det er her, at Ernest Renan i sit Værk: «Caliban» optager Traaden. Han skildrer Hertugen som en Filosof, der kun er beskæftiget med at tænke paa, hvorledes han mest hensigtsmæssigt og mest retfærdig kan herske over sit Folk og gjøre dette lykkeligt. Samtidig ruger han i sine ledige Timer over en ny Videnskab: «Eunathasien», for gjennem dens Resultater at borttage Braadden fra Døden og at give denne ikke alene en venlig Skikkelse, men ligefrem at gjøre den til Menneskets lykkeligste, med Vellyst fyldte Stund. Ariel er fulgt med ham, lyder hans Bud og fører ofte Samtaler med sin Herre over de mest ophøjede Gjenstande. Mod Caliban viser Prospero sig, tiltrods for sit Kjendskab til det Forræderi, Caliban pønsede paa, lige venlig, overøser ham

med Velgjerninger, giver ham Lejlighed til at indsamle Kundskaber og tillader ham efter eget Behag at gjøre sig tilgode i det hertugelige Kjøkken og den hertugelige Vinkjælder. I første Akt af «Caliban» — det filosofiske Drama er delt i 5 Akter — optræde strax i Begyndelsen alle fra «Stormen» kjendte Hovedpersoner. Caliban indføres med en Monolog, i hvilken han viser, i hvor ringe en Grad den med Sproget ham skjænkede Tænkeevne, har forandret det onde Sind. Han siger bl. A.:

«Hvorledes kan Prospero tillade sig, at forhindre mig i at føre mit eget Liv. Min Stolthed som Menneske opføres derved. Jeg drikker mig fuld i hans Vinkjælder, men er det ikke Fyrsternes første Forbrydelse at ydmyge Folket ved deres Velgjerninger. For at udslette denne Skam gives der kun et Middel, nemlig at dræbe dem. En saadan Fornærmelse udsones kun ved Blod. Hertil kommer, at Prospero ligeoverfor mig er en Usurpator; han har frastjaalet mig min Ø; jeg var dens legitime Suveræn. — Ariel, der har været usynlig tilstede ved denne Monolog af det «arveløst» gjorte Folks Repræsentant, viser sig for Caliban og fremsætter Spørgsmaalet: «Hvorfor vil Du gjøre Oprør? Hvor vil Du kunne have det bedre end her? Vinkjælderens staar aaben for Dig og Du kjender Vejen dertil. Hvis Du var fri, vilde Du være mindre lykkelig!» — Caliban: «Ja, men jeg bliver exploiteret. Krybende Tjener! Du ser ikke, at den Ting, at blive exploiteret af et andet Menneske, er det mest Utaalelige, der er til. En Dødelig har ikke Ret til at underkue nogen Anden. Opstanden er i et saadant Tilfælde den helligste af Pligterne. Jeg huggede Brænde, tændte Ilden, bar Vand; uden mig vilde han hverken have kjendt Vejene, Markerne eller Træerne.» — Ariel: «Jeg tjener Ideen og finder min Lykke deri.» — Caliban: «Du føler ikke det Skamfulde i at være underdanig; Du er religiøs og bøjer Dig; Du anser Din Stilling og Plads som den, der er anvist Dig af Forsynet. Naar Folket lærer at indse, at de højere Klasser have ført det i Ledebaand ved Hjælp af Overtroen, vil Du faa at se, hvilket Liv det vil berede sine gamle Herrer. Dette Helvede, med hvilket man vil forskrække det, har aldrig været til.» — Ariel: «Du tjener af Frygt; jeg af Kjærlighed. Det,

Prospero søger og stræber efter, er saa smukt, at jeg er lykkelig ved at bidrage Mit dertil ved at adlyde ham. Ja jeg nærer for ham en kultuslignende Følelse, der er mindst ligesaa stærk som den, der aabenbarer sig i Mariadyrkelsen. Han er ikke Gud, men han arbejder for Gud. Han tror, at Gud er Fornuften og at man maa arbejde hen til at Gud, det vil sige Fornuften, kommer til at regere Verden mere og mere.» — Caliban: Hvad Gud angaar, saa er han de Svages og Kvindernes Gud. — Ariel: Lev vel; mellem mig og Dig er ingen Tanke- og Idéudvexling mulig. Bliv her som en strandet Hval, som et snøftende Marsvin. Hvad mig angaar, saa vil jeg vende tilbage til den rene Luft, ventende paa det Genis Befalinger, der har vist mig den Ære at vælge mig til at udføre, hvad han anordner.»

Anden Akt omhandler i det Væsenlige den Stilling, Prospero indtager ligeoverfor sit Folk, den Dom, der fældes over hans Virksomhed og den ulmende Utilfredshed, der, opildnet af socialdemokratiske Agitationer, til hvilke Gejstligheden slutter sig, tilsidst bryder ud i lys Lue og fremkalder en Revolution, der organiseres af Caliban. Stemningen er i Begyndelsen endnu delt, men Strømmen river efterhaanden et stedse større Antal med sig og forleder Mange af de bemidlede og højere Stænder til at slaa sig paa et Partis Side, hvis Grundsætninger og Interesser ere stik modsat deres. Handlingen foregaar dels foran Hertugens Slot, dels i selve Slottet, hvor der gives en stor Fest, ved hvilken Prospero lader Fremtidens Guder fremtræde og som ender med et Kor af de Dødes Stemmer, i hvilket de betegne Videnskaben som Freden og den Dag, paa hvilken Himmelen ikke har Guder mere og Jorden ingen Konger, som den, der betegner Begyndelsen af den nye Æra, i hvilken man ikke mere opstiller sig i Slagorden mod hverandre. Der forekommer i denne Akt ikke faa Scener, der med slaaende Sandhed satirisere over Nutidens socialistiske Fraseologi, de radi-

kale Parti's Fædrelandsfornektelse og Beskaffenheden af de Stikord og de Bevisførelser, som de moderne Agitatorer benytte sig af for at faa den let bevægelige Mængde paa deres Side. Saaledes føres der bl. A. følgende Samtale i en Klynge af Milanese af alle Klasser, der dels angribe, dels forsvare Hertugen og hans Færd:

Ercole: I Sandhed! Menneskene respektere kun dem, der dræbe dem. Naar Tilfældet har givet dem en Filosof som Suveræn, udraabe de: «For Fanden, hvilken Skam!» — Ruggiero: Kan Du tro, at Dit Fædreland har et særegent Fortrin, naar alle Verdens Patrioter ere overbeviste om, at deres Land har det samme enestaaende Fortrin. Du kalder en saadan Anskuelse Fordom og Fanatisme, naar den kommer tilsyne hos Andre; man maa være en Muldvarp for ikke at kunne se, at de Andre fælde den samme Dom over Dig.

Efter at denne Dialog er ført i nogen Tid, gaar den over til et andet Thema, der nærmest drejer sig om Livets Formaal, Livets Værd og de forskjellige Klassers Stilling til hverandre. Bevelliqua fremsætter den Paastand, at det at nyde, er Livets Formaal og af Balducci's Bemærkning, i hvilken denne slutter sig til denne Anskuelse og ønsker den gennemført for hele Folket, udvikler sig bl. A. følgende Dialog:

Bevelliqua: Men Alle kunne raisonnere som Du og Alle ville nyde, men nu er der ikke Nydelse for Alle i Verden. — Balducci: Man maa bortskræmme og undertrykke de Ubelejlige. — Bevelliqua: Hvormed? — Balducci: Med bevæbnede Folk. — Bevelliqua: Hvorfra skal man tage disse bevæbnede Folk? — Balducci: Allevegne fra; man skal betale dem. — Bevelliqua: Og naar Eders Lejetropper finde deres Fordel i at kvæle Eder og at bemægtige sig Byen? Lejetropperne ende altid med at gøre sig til Herre over Den, der betaler dem. — Balducci: Ja! det er en Fare. — Bevelliqua: Det er bedre at støtte sig paa Nationen. — Balducci: Men hvad er Nationen? — Bevelliqua: Nationen, det er Italien. — Balducci: Nej, Nationen, det er Milano. — Bevelliqua: Paa hvilken

Maade Du end opfatter Nationen, saa svarer den aldrig til Andet end til et Mindretals Interesser. Den store Mængde vil blive ofret. Hvorledes kan man faa Folk til at lade sig dræbe for en Sagernes Tilstand, der kun er indrettet til Nytte for et lille Antal Privilegerede? — Balducci: Man maa oplyse og undervise det. — Bevelliqua: Hvad siger Du! At lade sig dræbe er en stor Naivitet, thi for Individet opvejer Intet Livet. Ikke at være til mere, er den værste Ting, der gives. Sejren er ikke nogen Belønning for den Døde; Den, der er dræbt, er den virkelig Besejrede. Det Væsenligste, det kommer an paa i et Slag er ikke at lade sig dræbe. Man maa opretholde en stor Fond af Uvidenhed og Dumhed, for at man skal holde en Mængde Folk i den Tro, at de, naar de dræbes, ville komme i Himmelen, eller at deres Skjæbne er misundelsesværdig. Man opdrætter en Flok af Dyr; med forstandige Folk vilde man ikke kunne gaa frem paa denne Maade. Naar alle Folk havde Aand, vilde Ingen opofre sig. Alle vilde sige: Mit Liv er ligesaa meget værdt som Enhvers. Man er kun heltmodig ved at man ikke bruger sin Eftertanke. Hvis Dyrene forstode hverandre, vilde Menneskene være fortabte. Naar det bevæbnede og det ubevæbnede Folk forstode hinanden, vilde Stillingen være fortabt. — Ruggiero: Godt talt; der er en Ting, der altid faar mig til at le. Det er, naar Tyrkerne og de Kristne føre Krig med hinanden. Begge Parter holde sig forvissede om, at de, naar de dræbes, komme i Paradis. Den ene eller den anden Part maa da tage Fejl; thi naar de Kristnes Paradis eksisterer, er Tyrkernes ikke til, og dette lader mig frygte for, at hverken det ene eller det andet eksisterer. Det er umuligt, at disse forbitrede Stridsmænd begge paa én Gang have Ret; men det kan godt være, at de begge have Uret.

I tredje og fjerde Akt træder Satiren, særlig over den socialdemokratiske Agitation, endnu skarpere frem. Caliban begynder her at spille en meget virksom Rolle. Den lavere Gejstlighed, ophidset af dens Ledere mod den fritænkerneske, for Trolddomskunster sigtede, filosoferende og eksperimenterende Fyrste, hjælper med til at organisere Opstanden. «Den er ikke Konge, der ikke regerer» og: «Ned med Lediggængerne», ere Præsternes Stikord, og

Socialdemokraterne overbyde hverandre i Benyttelsen af hele den Fraseologi, der er kjendt fra Nutidens Arbejdermøder.

«Hvis man hørte mig, raaber En af Mængden, vilde der ikke gives Personer mere, der mæskede sig med Folkets Sved. — En Mand af Folket: Og der morede sig paa vor Bekostning. — Caliban: Fremfor Alt er det vist, at vi blive exploiterede. — 1ste Person: Hvad siger han? — 2den Person: Det er meget klart. Du er Din Herres Arbejder, hos hvem Du har været i Lære. Han vinder paa det, som Du frembringer ved Dit Arbejde. — 1ste Person: Sikkert nok. — 2den Person: Er det retfærdigt? 1ste Person: Nej, vist ikke; det er mig der arbejder og ham, der vinder. Hvis er Skylden? Regeringens!

Caliban holder Taler og tilbyder sig at stille sig i Spidsen for Oprøret. Det gjælder for ham i Særdeleshed om at gjøre Prospero afmægtig, ved at berøve ham hans Bibliothek.

Krig mod Bøgerne, siger han, de ere Folkets værste Fjende. De, der eje dem, have Magt over deres Medmennesker. Det Menneske, der forstaar Latin, har Magt over sine Lige. (Jubel.) — En Stemme af Folket: Mod! Caliban! dekreter Alles Lykke! — Caliban: Senere; for Øjeblikket gjælder det Krigen mod Bøgerne. Tror mig og lader ikke det gunstige Øjeblik gaa ubenyttet hen. — En anden Stemme af Folket: Hvilken god Opfattelse har dog Caliban. Hvorfra stammer han? Hvilken Klarhed i Det, han siger. Han elsker Folket. Leve Caliban! — Man bærer ham i Triumf til Paladset, der er blevet forladt af Fyrsten. Store Menneskeskarer samle sig foran Paladset og de forskjellige Meninger om det Skete og om den nærmeste Fremtid udvexles. Optimistiske og pessimistiske Udtalelser høres: Stemme af Folket: Endelig vil man dog faa Misbrugene afskaffede. — Anden Stemme: Hvad skal der forstaas ved Misbrug. — 1ste Stemme: Det er, at være uretfærdig. Alle Mennesker ere lige; hvad man gjør for den Ene til Skade for den Anden, maa forbydes. — 2den Stemme: Men der er Nogle, der fødes stærkere og intelligentere end Andre. Er det retfærdigt at skjære Alle over én Kam. — 1ste Stemme: Ja, saa meget desto værre for dem. — 2den Stemme: Men der er

Kvinder, der fødes svagere. Er det ikke retfærdigt, at de blive beskyttede? — 1ste Stemme: Nej, saa meget desto værre for dem. De store Onder hidrøre fra Gud, der giver Alt til Nogle og saa Lidet til Andre. Man maa afhjælpe disse Uligheder og gjøre disse Uretfærdigheder gode igjen. — 2den Stemme: Men hvem skal ordne Alt dette? Hvem skal danne Regeringen? — 1ste Stemme: Ingen, vi skulle Alle være frie. — 2den Stemme: Jeg kan ikke indse, hvorledes man kan være fri, naar Alle ere lige. De Stærke ville fordre deres Andel. Hvem skal holde dem i Tømme? — 1ste Stemme: Folket, i Broderskabets Navn. — 2den Stemme: Og de, der ikke ville holde Broderskab. — 1ste Stemme: Døden! — 3dje Stemme: Og hvoraf skal Folket leve? — 2den Stemme: Af sit Arbejde! — 3dje Stemme: Og hvem skal give Arbejde til Folket? — 2den Stemme: De Rige. — 3dje Stemme: Der vil altsaa gives Rige. Du sagde nylig, at vi Alle vilde være lige.»

Folkemasserne omgive i stedse større Skarer Paladset og trænge ind i det. Der rettes allehaande Forlangender til den nye Regering og der overrækkes Caliban Masser af Petitioner. Bestyrtet over det Urimelige i de fleste Fordringer, træder Caliban ud paa Altanen og holder en Tale til Folket.

«Borgere,» siger han bl. A., «et Øjeblik Tavshed. Læg Eders Interesser i vore Hænder. Der vil blive foretaget Undersøgelser. Kommissioner skulle nedsættes og Alle vil der ske Fyldest. Udgaet fra Eders Midte, ere Vi for Eder. Regeringens fælles og første Omsorg vil være rettet paa Folkets Vel. Men Borgere! Orden er nødvendig. Nedlægger Eders Vaaben, gaar hjem til Eders Boliger, kroner Eders Sejr med Maadehold og Respekt for Ejendommen! Stemmer: Bravo, Bravo! Leve Milano! — En Stemme: Men fornylig prædikede han Revolution til det Yderste. — Anden Stemme: Hvad vil Du; Revolutionen slider sig hurtigt op.

Medens Caliban gaar til Hvile i Hertugens Seng og dér holder en Monolog over de forskjellige Synspunkter, der indfinde sig, naar Arbejderen er bleven til Arbejdsgiver, Undersaatten til Monark og Oppositionen til Regering, hersker der Raadvildhed ved det hertugelige

Hof, der har taget sit Sæde i en nærliggende By. Macaulay's bekjendte Ord: «Intet er sørgeligere for et Folk, end et Geni paa Trinene af en Trone», faar en glimrende Illustration ved Det, der foregaar med og hos Prospero. Vakkende mellem de hinanden mest modsatte Raad, opbyggende for sig alle tænkelige Muligheder og Umuligheder, ude af Stand til at fatte en energisk Beslutning ender han med at udfinde en Formel, under hvilken han, uden at komme i Modstrid med sin Fortid, kan subsummere sin Virksomhed. Han erkjender, at Menneskets Magt over andre Mennesker er til Ende og at den gamle Prestige er ramt til Døde. Tilsidst erklærer han sig villig til at anerkjende Folkeherredømmet og Caliban. Den eneste Trøst, han endnu har, er den, at Caliban er antiklerika. Men ogsaa denne bliver ham berøvet. I 5te Akt kommer nemlig Pavens Legat og hylder Caliban, anmoder om at sætte Prospero, der sigtes for at have villet forny Djævelens Forbrydelse ved gennem Videnskabens Hjælp at svinge sig op til at blive lig Gud, i Inkvisitionsfængslet, hvilket Caliban imidlertid dog afslaar.

Dramaet ender med, at Ariel, hvis Magt har været begrænset og som ikke har formaaet Noget mod et helt Folk, siger Farvel til sin Herre, der ved Afskeden falder sammen og besvimer. Dramaets poetiske Skjønhed, der i en tidligere Akt gennem en Monolog af Imperia, dets eneste kvindelige Figur, har faaet et højt Udtryk, kulminerer i dette Farvel, som Idealismens Repræsentant retter til sin Herre og til Repræsentanterne for Verdensskiftet. «Du har givet mig min Frihed,» siger Ariel bl. A., «men det vil ikke sige Andet end min Død. Allerede tager Luften tilbage, hvad der tilhører den af mig. Den lette Æther, der forener sig med den, stræber

efter at stige opad og at blandes med Verdensrummets absolute Kulde. Andre Dele ville drage ned til Algernes gyngende Straalearme, der spejle sig paa Bunden af Bølgernes dybe Azur. Snart i det Uendelige, snart paa Bjergenes Top, snart paa Havbunden i de ensomme Bugter, skal jeg være Naturens intermitterende Aand. Jeg vil være Havets dybe Blaa, Plantens Liv, Blomstens Duft, Gletschernes blaanende Sneskjær. Jeg vil sørge over ikke at deltage mere i Menneskenes Liv. Dette Liv er stærkt, men urent. Jeg trænger til kyskere Kys. Enhver Idealist skal være min Elsker; enhver ren Aand min Søster; jeg vil være den jomfruelige Sne paa de unge Pigers Barm, det lyse Skjær i deres Haarfletninger. Jeg vil blomstre med Rosen, være grøn med Myrten, dufte med Nelliken, blegne med Oliventræet. Farvel!»

III.

Slutningsbemærkninger.

Den politisk-socialt Satire har efter Formaal, Væsen, Form og Betydning undergaaet mangfoldige Svingninger i Tidernes Løb. Saaledes som den træder os imøde hos Aristophanes, særlig i «Ridderne» og «Hvepsene», virkede den tildels i et bestemt politisk Partiformaal og var dels rettet mod Athens Hersker, Kleon, dels — til Fordel for Grundejerne og Ridderne — mod Demagogerne, af hvis Midte Herskeren var udgaaet. Hos Romerne, hvor den navnlig i Formen fik en høj Grad af Udvikling, tjente den, som hos Lucilius, som aandrig Diskussion over politiske og sociale Emner og hos Varro som Svøbe over Samfundets Skrøbeligheder, Brøst og Nationens Tilbøjelighed til at adoptere det Fremmede i Videnskab, Kunst,

Skikke og Sæder. Et højere Standpunkt naede den først hos Horats, der i denne Kunstform nedlagde sine Anskuelser om almenmenneskelige Spørgsmaal og idet han stillede sin Ungdoms Idealer ligeoverfor Virkelighedens Liv, anbefalede Menneskeheden Visdom som Samvittighedens og alle Dyders Vogter, uden hvilken enhver Nydelse forbitres eller rent umuliggjøres. I senere Tider fandt der paa en Maade en Tilbagegang Sted, idet den sociale Satire sank ned til at beskæftige sig med enkelte Stænders, Korporationers Brøst og med enkelte nationale Fejl. Selv hos Holberg hæver den sig — forsaavidt det gjælder hans Hovedværk i saa Henseende: «Niels Klims underjordiske Rejse» — kun undertiden til højere Synspunkter. I det Væsenlige er den nemlig hos ham rettet mod en Række sociale Skrøbeligheder og politiske Fejl, saasom: politisk Kandestøberi, Embedsjægeri, Titel- og Rangsyge, Tilbedelse af fremmede Skikke og Sprog, Projektmageriet, Hoffolkenes Kvalifikationer, Forbudet mod uskyldige Fornøjelser, Døgnets Mening, Doktorpromotioner og Disputatser om latterlige Sager etc. Kun, hvor Holberg udtaler sig om religiøse Spørgsmaal, en fornuftig Morallære, Samvittighedsfriheden og Filosofien i dens Modsætning til Theologien samt om Betingelserne for et lykkeligt Liv og den bedste Statsforfatning, faar Fremstillingen et højere Sving og naar tildels de klassiske Forgængere. Saavel hos de græske og romerske som hos de senere Forfattere — hvoriblandt der allerede tidligere er nævnt Rabener — svinger den sociale Satire derhos mellem at være godmodig, fuldt af Lune eller bitter og sarkastisk. Nutidens politisk-sociale Satire, saaledes som den i Reglen fremtræder i mere fremragende Værker og deriblandt særlig i de tvende analyserede af

Vischer og Renan, nærmer sig atter mere den romerske Satire i dens højeste Form, idet den væsentligt kun beskæftiger sig med det menneskelige Samfunds højeste Anliggender, med Tidens store Samfundsbydninger og Menneskehedens Fremtid. Medens Horats imidlertid i den større Del af sine Satirer er mild og hans Livsanskuelse ingenlunde pessimistisk, præges de nævnte Forfatteres Værker af en mørk Alvor og af en Verdensanskuelse, der hos den ene rokker stærkt ved Menneskehedens Værdighed og den fremadskridende Samfundsudvikling, idet den tildels stiller den paa et saa løst Grundlag som den skabende Magts Lune og Tankeløshed, medens den hos den anden stiller Idealismens og Intelligensens Underkuelse af den raa, herskesyge, af onde Instinkter opfyldte Pøbel i Udsigt, uden at aabne noget Perspektiv til en værdigere og lykkeligere Fremtid for Alt, hvad der er ædelt i Samfundet.

I det Store og Hele er der imellem den moderne politisk-socialt Satire og forudgaaende Tidens færre Lighedspunkter end mellem Nutidens Samfundsdrømmerier og andre Perioders, i Statsromanerne nedlagte Anskuelser og Fremtidsforventninger, vedrørende Systemskifter med Hensyn til Arbejdets Ordning, Ejendomsfordelingen, Familien, den sociale Ulighed, Undervisningen og Kultus, Kommune- og Statsforfatningen. Under Henvisning til de givne Analyser turde Fremhævelsen af enkelte, mere væsentlige Punkter kunne tjene som oplysende Sammenligninger. Med Hensyn til Arbejdets Ordning fordrer saaledes allerede Thomas Morus i sin Statsroman »Utopia«, at der kun skal arbejdes den halve Dag (6 Timer), medens al Frihed skal anvendes til aandelig Dannelse og ædle Adspredelser, medens Berington — »Gaudentia af Luccas

Memoirer» — vil have Arbejdet fordelt til Enhver efter naturlige Anlæg og Evner. Saavel Plato som Thomas Morus befri derhos de egenlige Borgere for alle lavere Arbejder, der hos den Første udføres af Slaver, hos den Anden af lejede Fremmede. Amersin anviser, som meddelt, omtrent den højeste Godtgjørelse i Nydelseskort, for Udførelsen af deslige lave Forretninger. Det er ikke for meget sagt, at efter hans System og i hans Idealstat «Natmændene» i materiel Henseende omtrent ere de gunstigst stillede Medlemmer i Samfundet.

I Platos Idealstat anordnes ligesom i Amersins Statsroman: «Das Land der Freiheit», en ligelig Fordeling af Grundejendom; Erhvervelsen af nye Jorder indsnævres ved forskellige Bestemmelser og Kapitaldannelse vanskeligjeres. Morelly — «Naufrage des isles flottantes», Fontenelle — «Histoire des Ajaoiens» og Cabet — «Voyage en Icarie» — have ligesom Sibbern, Pensier og Amersin dels en ligelig Fordeling af Ejendommen, dels Ejendomsfællesskab og Vairasse — «Histoire des Severambes» — saavel som Campanello — «Solstaten» — kjende ikke noget til Særejendom. Ligesaa talrige ere Lighedspunkterne med Hensyn til Ægteskabet og Børneopdragelsen. Hvad sidstnævnte angaar opstilles Fordringen om fælles Statsopdragelse af Campanello, Vairasse, Berington og Morelly. Alle ere enige om, at Mødrene i den første Periode bør pleje, vogte og lede Børnene; med Hensyn til Tidspunktet, hvor Samfundet bør gjøre sit Krav gjældende, variere Meningerne. Vairasse gaar i saa Henseende højest, idet han sætter 6 Aars Alderen som Grænsen. Nogen større Forskjel hersker der i Meningerne om Familjebaandets større eller mindre Fasthed. Fællesskab af Kvinder anbefales af Plato og Morelly; Frihed for Kvinden i alle

Retninger af Campanello, tvunget Ægteskab, afsluttet i det 20de Aar og om muligt med to Koner paa én Gang, af Fontenelle, monogamisk Ægteskab af Berington, Kvindernes eget Valg ved den aarlige Formælingsfest af Vairasse. Saa godt som i alle Udkast til Idealstater med Undtagelse af Oldtidens, der ikke formaaede at hæve sig over Slaveinstitutionen som Betingelse for det frie Folks uhindrede Bevægelser og muligst fuldkomne Udvikling, fremtræder den sociale Lighed som attraaelsesværdig eller nødvendig Faktor i Fremtidens Stat og denne Lighedsattraa udstrækker sig, efterhaanden som Civilisationen tiltager, ogsaa til Kvinden, til hendes menneskeværdige Stilling og Ligeberettigelse med Mændene.

Med Hensyn til Statsforfatningen og det religiøse Liv ere Berørings- og Lighedspunkterne mellem de gamle og nye Statsromaners Forslag og Fremtidsforhaabninger, mangfoldige. Sibbern udtaler sig ikke tydeligt om de Baand, der skulle knytte hans Samfund med dets i materiel Henseende ligestillede Medlemmer sammen. Armand Pensier opstiller i «Adam», en Fyrste, der stiller sig selv lige med sine ringeste Undersaatter; Amersin har, for Mønsterkoloniens Vedkommende, et meget løst Baand, nemlig den moralske Indflydelse, Øens Patriark i Forening med dens første Filosof udøver, samt for den i Tysklands Centrum stiftede Stat: «Friland», Fyrster, der frivillig have abdiceret og udøve et Slags Præsidentskab under stærk Kontrol af Folket og Filosoferne. Der er af disse Idealister konstrueret Stillinger, der i mangfoldige Henseender ligne dem, som de ældre Statsromansforfattere vindicere Statsoverhovedet. Efter Platon skulde Regeringen tilhøre Filosoferne, efter Campanello Stormetafysikeren, Samfundets højeste Filosof, efter Retif de la Bretonne — «La

decouverte australe par un homme volant» — de Bedste. Berington giver Mezzorianerne en patriarkalsk Regering og «Pofaren» er fælles Fader, og de øvrige Forfattere variere en demokratisk Statsforfatning, i hvis Spidse der staar en Præsident, enten valgt af Embedsmændene eller mellem Kandidater, foreslaaede af Folkeraadet. Et lignende Sammenhæng kan paavises med Hensyn til Kommunalforfatningen og det Udkast Amersin fremkommer med for Byforfatningen har ikke alene med Hensyn til Borgernes Pligter og Rettigheder, men ogsaa i Retning af de Planer, der lægges til Grund for Opførelsen og Beliggenheden af de offentlige Bygninger, stor Lighed med hvad tidligere Idealister have udtænkt. Allerede Campanella (1600) meddeler Planen til en By med pragtfulde, offentlige Bygninger og Vairasse betegner Boligernes Indretning som et Hovedmiddel til Udbredelse af Lykke og Tilfredshed i Samfundet. Hans «Osmasier» indrettes til 1000 Personer efter nøje Regler med store Indregarde, forsynede med Haver og Fontæner, medens Gaderne have bedækkede Gange og de offentlige Bygninger glimrende Sale og Forsamlingslokaler. Cabet gaar endnu videre, idet han lader sine store, regelmæssige Boliger udstyre med al den Luxus, Arkitekturen formaar at frembringe, medens Kommunikationsmidlerne — Omnibusserne, Dampskibene, Jernbanerne — kjøre paa Statens Bekostning og kunne benyttes af Alle. (Hans Forslag i saa Henseende ere, som bekjendt, i den seneste Tid optagne som en af de nordamerikanske radikale Parti's Fordringer til Staten.) Foruden af disse Forbilleder synes Amersin derhos øjensynligt at være paavirket af det Udkast til en i hygiejnisk Henseende udmærket indrettet Mønsterby, som Dr. Richardson forfattede for nogle Aar siden. Ogsaa med

Hensyn til Grundbetingelserne for Idealstatens Varighed og Mulighed slutte sig de nye Udkast i Indhold og Form paa mange Maader til de ældre. Den organiske Omdannelse og de fantastiske Organismer, tagne som Udgangspunkt af Sibbern og Jules Verne, optræde allerede hos græske Forfattere (Theophanus og Zambulos) og ere gjenoptagne af Holberg og Retif de la Bretonne, medens en fransk Forfatter i en Statsroman, udgivet i Amsterdam i Aaret 1777 under Titlen: «L'an deux mille quatre cent quarante», ligesom Sibbern i sine «Meddelelser fra Aaret 2135» skildrer de forønskede Forbedringer af det Bestaaende i et Billede af Tilstande, der ligge fjernt i Fremtiden.

Som noget Særegt, der optræder hos Amersin, maa den Tendens betegnes, der gaar ud paa at mægle mellem hinanden modsatte Anskuelser. Den østrigske Idealist er i saa Henseende Kompromissernes Mand. Han har baade Særejendom og Fællesejendom; Arbejdet er frit i enkelte Retninger, medens der i andre er anvist bestemte Baner. I Ægteskabet bliver Troskaben fremstillet som Grundlag, men i den Periode, hvor det nye Samfunds store aarlige Mindefest fejres, løsnest Baand og den frie Kjærlighed hører til Dagsordenen. Konkurrencen er i forskellige Retninger ophævet, i andre bibeholdt med stærk Begrænsning; Penge ere ikke forbudte, men der er truffen Foranstaltninger, der foranledige, at de kun bruges i Samkvem med den Del af Samfundet, der endnu holder sig udenfor den nye Stats Propagationssphære. Statsforfatningen er, efter Omstændighederne, lempet i mange Retninger. Paa Øen, under gunstige klimatologiske Forhold, ledes det isolerede Samfund halvvejs af Patriarken, halvvejs af Filosofen. I selve Staten «Friland» er den halvt

socialistisk, halvt republikansk. Trosfrihed proklameres, men en ny Morallære synes at blive fordret. I det Hele afgiver Udviklingen af de enkelte Forhold i Idealstaten «Friland», vistnok mod Forfatterens Ønske, et Vidnesbyrd om, hvorledes det vilkaarligt valgte Grundlag, tiltrods for dets dybe Forskjel fra den eksisterende sociale Basis, logisk fremtvinger Tilnærmelsen til de gamle Forhold. Tiltrods for al dialektisk Smidighed, lykkes det ikke at skjule dette. Det tunge Apparat for Omsætning og Bytning, der under Navn af Nydelsesanvisnings- og Kostkort, indføres, peger uafviseligt hen paa det gamle, lettere, der haves i Pengene. De nye Betegnelser for Lærlinge, Svende, Tjenere, Arbejdere, Arbejdsgivere ere intetsigende, naar Ligheden ikke kan bedre gennemføres end i den nye sociale Ordning, der fremstilles og Amersin er tilsidst selv nødsaget til at tilstaa, at «Daglejere» ikke kunne undværes.

Hele Fremstillingen i Amersins Statsroman trykkes derhos, hvad dens Grundtanke og den i samme fremførte Verdensanskuelse angaar, i høj Grad af den hurtige Udvikling — nogle Generationers Færd og Virken — der opstilles for Menneskehedens store Fremtidskulturperioder. Ingen vil kunne nægte, at der, tiltrods for store Svingninger, Stilstandsperioder og midlertidige Tilbageskridt, i det Hele og Store har fundet en konstant Samfunds- og Kulturudvikling Sted. Men de Tidsrum, der betegne store og kjendelige Fremskridt, ligge langt længere fra hinanden end de, der i «Frihedens Land» tilvejebringe samme. Amersin burde i saa Henseende have aabnet et i Tid mere langtstrakt Perspektiv. Under Forudsætning af umaadelige Tidsrum og under Antagelse af det Skabtes og den skabende Magts ubegrænsede Perfektibilitet, vilde

hvilketsomhelst Billede, om end nok saa dristigt udkastet, have haft sin Berettigelse.

Naar der derhos hos ham saavel som hos Armand Pensier og tildels hos Vischer som Ækvivalent for de nedstyrtede gamle Idealer, bydes: Bevidstheden om at arbejde for de kommende Slægter og den sig nærmende Guldalder samt den Lykke, der vil ligge i denne Fremtids Anticipation, saa turde dette første Program for Virkelighedsfilosofien næppe være synderlig fyldestgørende uden for et saare ringe Antal af Samfundsmedlemmer, der var istand til at potensere Selvbevidstheden til Liden-skab. Den rent socialistiske Lære om en lille nydende, lykkelig Minoritet og en stor lidende, ulykkelig Majoritet, savner i mangfoldige Henseender Berettigelse. Dens Mod-sætning, hin paa sund Livserfaring baserede Udtalelse af Holberg i «Niels Klims underjordiske Rejse», gaaaende ud paa, at Overflødigheden er Tungsindighedens tavse Bolig og at: «Den smager Intet, som er altid mæt», turde relativt have langt større Sandhed paa sin Side. Men Ideen om, at Fremtidens Anticipation skulde danne en vigtig Hjørnesteen for det nye Samfund med dets Valg-sprog: «Alt for Alle», er mildest talt urimelig og stridende mod hidtidige Samfundsudviklinger og Fordelingen af intellektuelle Evner hos Menneskene. Selv om den hos en lille Minoritet kunde komme til Udvikling, skjønnes det ikke rettere end at hele denne lykkebringende Forestillingsverden ogsaa hos dem maatte stærkt neutraliseres af den Misfornøjelse, der samtidig vilde affødes ved Tanken om den lidet heldige og lykkelige Situation, man var kommet i ved i vor Tid at have set Dagens Lys i Stedet for om Millioner af Aar, naar Aandernes Verdensperiode

var frembrudt og Menneskene havde opnaaet en Levetid, der nærmede sig til Udødelighed.

Hvor afvejlende i Indhold og Form alle de omtalte fantastiske, profetiske og filosofiske Fremtidsbygninger, Verdensforventninger og Syner end ere, saa have de dog indbyrdes Lighedspunkter og et fælles Præg. De ere saa godt som alle Afføddinger af en forfinet Materialisme, staa paa Højden af de moderne Systemer, vise en Tendens til fra fædrelandsløse, som de gamle Statsromaner, at blive verdensløse, have større poetisk Værdi end deres For-gængere, holde ængsteligt Tvangen, Særkjendet for adskillige socialistiske og kommunistiske Idealstater, borte, og fremvise, støttet paa den nyere Tids overordenligt store Fremskridt paa Naturvidenskabens, Kulturhistoriens, Arkæologiens og de sociale Videnskabers Omraade, en højere og mere udvidet Synskreds end den, der kommer tilsyne i tidligere Perioders Udkast til ideale Samfundsbygninger. Tiltrods for den her i mangfoldige Enkelt-heder optrædende Forskjel, tiltrods for de anvendte langt mere brogede Farvebilleder og Modsætningerne med Hensyn til Formen, aflægge dog disse ægte Børn af en gjærende Tid, sammenlignede med hine, Vidnesbyrd om, at alle store Principer og Motiver for menneskelig Handling i det Væsenlige ere de samme i enhver Tidsalder og paa hvilket som helst Standpunkt af Civilisationen, samt at den menneskelige Tænkning med Hensyn til Samfundets store Spørgsmaal ikke er undergaaet nogen indgribende Forandring i de Perioder, der kunne overskues.
